

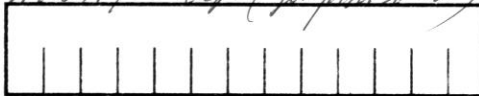
Gyűjtő: KAMTANY ORSOLYA
Gyűjtés helye:

TART:

"BETÖRTAM AZ UBORKALOVAT"
SOMOGYI HÍRLAP ÚJSAJCIKUS
JANCSIKITY JÁNOS FARAGÓ
NÉPRAJZI ARATÓK MESTERKÉVEL

1 db A/3 lap (képrészlet)

LOGIC

FOLKORAJZI MUTATÓ: ÖREGLENY

SZAKMUTATÓ

XV, B, 1

Befogtam az uborkalovat

A reggeli fényre öbereznek a faragószerszámok. Kinyílik a díszdobozra vésett virág. Nézi Jancsikity János, elégedett lehet-e az alkotásával. Tekintetével simogatja a fedél mélyen barázdált felületét, közben bólogat. Elém teszi, mit szólok hozzá.

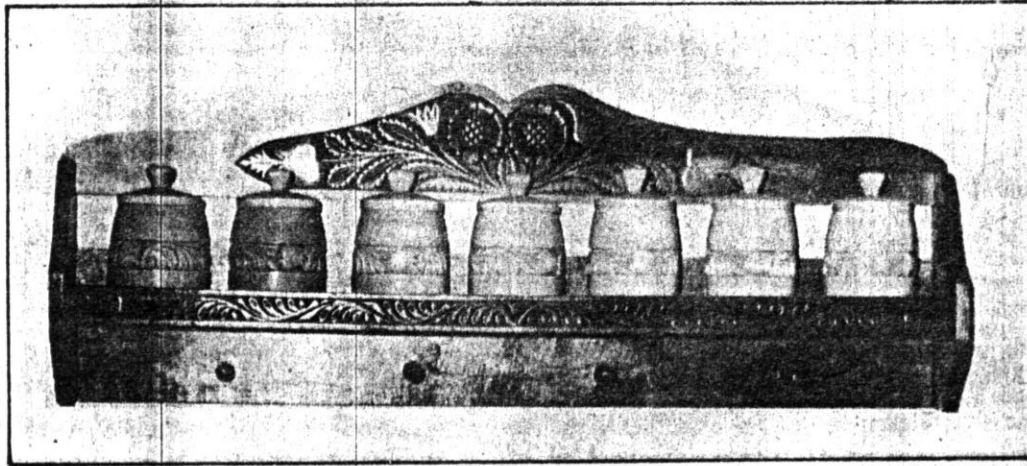
Fél évszázada is van már annak, hogy Buzsákon egy kislány az utcáról belesett az iskola ablakán. A két Kapoli akkoriban hetekig faragni tanította a környék lakóit.

— Két faragó híres lett közülük — mondja vendéglátóm. — Kara Lajos szépen faragott, meg Varga Gyuri. Többen abbahagyták.

Busongva beszél Öreglak neves ffaragó népművésze, aki 1951-ben telepedett le a faluban. Nem magány emésztli, hanem a pásztorművészet halódása.

Atélt már néhány fordulatot a népművészet, de mintha a mostanira nem lenne magyarázat. A századelőn a pásztorokból hivatalos faragók lettek. A pásztorélet díszített használati tárgyai dísként szolgáltak. Az ötvenes években sok szép sikert eredményezett a faragók lelkes újratevésze. Somogyban különösképpen, ahol mélyek a pásztorművészet gyökerei. A kitűnő néprajzos, György István a néphagyomány és a nemzeti művelődés című munkájában a díszítőművészetről szót, s a buzásaki ffaragó tanfolyam jelentőségét méltatva is erre utalt: — Valószínű, hogy díszítőművésztünk legősibb ornamentikáit a ma is élő pásztorművészet őrzi. A pásztorok szarufaragásain a Felső-Tisza vidékén, de még inkább Somogyban olyan karcolt díszítőelemeket találunk, amelyek a honfoglalás kori leletek motívumaival egyeznek.

Nézem Jancsikity János faragásait, nyomát sem találok a mélyen vésett dekoratív motívumok halódásának. Tárgyain virulnak a hagyományokat őrző elemek. Egyéni ízléssel formálja ezeket. Önmagának, s annak a néhány érdeklődőnek, aki szívesen nézgeti otthonában a tálást, a díszdobozt. A népművészetben belül a pásztorművészet az, amelyben a legkevésbé érvényesül a közösségi ízlés. Az alkotások a magány óráiban születtek, és Jancsikity János esetében ma is születnek.

Keveset láthatok alkotásai közül, de egy kaposvári kiállításon találkoztam velük. Örömmel tapasztaltam, hogy a ffaragások iránt ma is sokan érdeklődnek.

Beszélgetésünk elején mély ráncok ülnek vendéglátóm arcán, jelöl annak, hogy szakított a háziipari szövetkezettel, megúvva az igénytelen, lelketlen munkára ösztönző kivánságokat. Nem a boroecska hozta meg a kedvét. Úgy tetszett: régóta vár erre a beszélgetésre. Mintha percről percre megkönnyebbült volna.

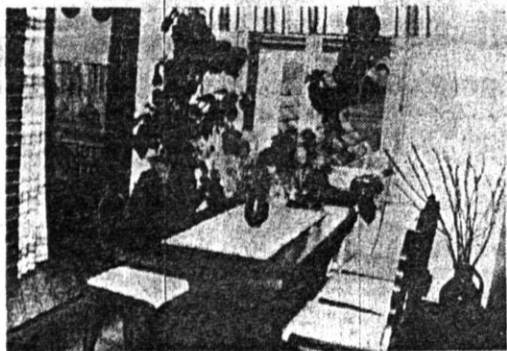
— Buzsákon születtem. Faragó Öreglakon lettem — s ezzel sejtette, hogy mestere nem volt. Mint később mondta:

- Erre is születni kell.
- Házörző gyerek voltam. A legkisebb...
- A házörző kifejezésre önkéntelenül fölkaptam a fejem. Magyarozza meg, mit jelent?
- Úgy is mondhattam volna, hogy rám bízták az állatok etetését. De nem ettek azok mindig, volt bicskám, farigcsálm kezdtem. Lovat, cséplógépet, befogtam az uborkalovat...

— A szülei föllismerték, hogy a kézügyesség fejlesztése is hasznos tevékenység?

Jancsikity János körüljárta a kérdést, hogy mit is felelhetne. Akkor tájt ez föl sem merült.

— Dolgozni kellett — csapódtak le a szavai. Mintha azt akarta volna mondani: a könnyű marokból elröppen az a madár, amelyik a pásztorember bizsokjának engedelmesskedik.

Az éjjel faragott díszdobozon matatott a szemem, a madárkán és néhány különleges virágon.

— Hányféle virág nyílik a népművészetben?

— Mindig születnek újak. A tulipán talán a legelterjedtebb. Ahány faragó, annyi féle.

— Ez meg itt margaréta?

— Napraforgónak is mondják, de lehel legényrózsa vagy vadrózsa is. Sose néztem meg közelről egy virágot azért, hogy lerajzolhassam.

Kerülgetjük, mint macska a forró kását: hogyan lett faragó, mit tart a népművészetről?

— Hogyan lettem ffaragó? Lettem. Csínáltam. Nem nevezném népművészetnek, amit meg lehet tanulni. A népművészet születik. Az az igazi.

Egy ügyes kezű hagyományörzőt ismerhetett föl Jancsikity Jánosban az ötvenes évek elején Lengyel Györgyi néprajzos, s a későbbi Népművészeti Vállalat vezetője, Zöld József.

— A tanácsházán dolgoztam, hivataloság voltam, amikor meglátogattak Pestről. Volt már néhány faragásom, azokat meg is vásárolták. Ezzel kezdett hivatalossá válni kapcsolatam a népművészetvel. Szövetkezetünk 1954-ben alakult meg. Tartoztunk valahová. A részes kapálásról azonban nem mondhattam le egy ideig. Öreglakon építkezésbe kezdtünk.

1953 az egyik legemlékezetesebb év Jancsikity János életében. Sakk-készségével második díjat nyert az ifjabb Kapolival megosztva. Ezer-ezer forintot kaptak, és kétezerért meg is vették a pályamunkát. A vállalatnál ezer forint volt a járandóság, ez összesen négyezer forint. A ház asszonya a konyhában is jól hallotta, miről beszélgettünk. At is kiabált:

— Milyen ostobák voltunk! Hetezer forint volt a háznál. Fonyodón háromezerért kínáltak egy házat, nem vettük meg. Most ott lakhatnánk.

Az ember megerősíti:

— Meg kellett volna vennünk...

Az öreglaki is megteszi — mondanám. Ahányszor itt jártam, kigombolt kabátomban álltam az udvaron, hogy körbe jártassam a dimbes-dombos tájon a szememet, s hagyjam, hogy átfújjon rajtam a friss szél.

A ffaragók mai sorsára terelve a szót, elkomorúlt a faragó arca: Láttam is mindjárt, hogy valami emésztli.

— Ha az ötvenes években is így lett volna, mint most, sose lettem volna faragó — fakadt ki. Ahány ember, annyiféleképpen magyarázza a hibákat. Ahogy kicsinyesként megerősödött a szövetkezet, kezdtek beférközni azok, akik nem voltak odavalók. Az egyik közgyűlésen egy pásztorfaragó tisztességgel fölállt és megkérdezte a vezetőségtől:

— Mit keresnek köztünk a pantafókók?

— Hat éve kilépett a szövetkezetből. Miért?

— Összecsaptunk. Pedig már csak három évem volt hátra a nyugdíjig. Elmentem a helyi vadfeldolgozóba partának. Két hétig tilkenkétoráztam, két hétig pihenhettem.

— A faragóbért — így mondta az asszony — ketten kerestük meg. A ház körül magam végeztem el a férfimunkát, hogy ffaraghasson az uram. 1972-ig én is tagja voltam a szövetkezetnek. Tervre kellett dolgozni.

— Jancsikity János 1960 óta a Népművészet Mestere. Kapoli-díjas ffaragó.

— Milyenek látja a mai munkákat?

— Egysíkúaknak, sílányaknak. Engem próbáljon valaki utánozni! Megpróbálták, de nem sikerült.

A hozzá nem értő hiába keresi Jancsikity János faragásának titkát. De akinek van szeme hozzá, látja: mélyfaragásai egészen különlegesek. Vonalvezetése olyan hajlékony, mint egy népdal dallama...

— Hogyan rendezne be egy lakást falun?

— Volt egy tálásom, odaadtam valakinek. De már kész a másik, azt meg azért nem látja, mert elvitték a kiállításra. Egy étkezőt rendeznék be asztallal, székekkel vagy paddal. Lennének cserepek, néhány faragás, hímzés.

— És városban?

— Nem ismerem a városi lakásokat. Van egy pesti gyűjtő, aki rendszeresen vásárolja a munkáimat. Vannak még néhányan...

— Mi az, amit még nem faragott meg, de nagyon szeretne elkészíteni?

— Már nincsenek álmaim. Többet szerettem volna adni. Van egy szilaj szarum, huszonöt éve vár arra, hogy hozzányúljak...

Néhány pásztorfaragó kezéből már kiveszt a bizsok. Többen felretették a szerszámokat Somogyban. Nem azért, mert megöregedtek a hagyományörzők, Jancsikity János nem adta föl. A boglári kombinát rendszeresen foglalkoztatja. Volt ereje, hogy megújítsa faragóművészetét. A szüret jelenetét öröklíti meg a hatvanéves ffaragó, a Népművészet Mestere.

Horányi Barna

